1: Kruger M-5 (ca. 1930)1936 FX14 Lovedu FX14

VALOVEJU

•539 1. *khetĩhava kha valovelu khe ʃholehhile gua leĩagoni la vokhalaga. ga ʃhao e rehho hhé motho wa volovelu a khe lotĩha va re : " mmalo, molovelu, mmalo makhalaga, motho wa leɖaža, motho yo a voahho vokhalaga !" hhabé ge " ʃigolové za hha—mohhale." va re tĩhava kha volovelu khe gwa hhôna.*

2. *va re khosi ya hhôna e vé e nêe varwa va vaveli. hhundonu yo momyé a ʃhiwa bula. ga morahho yo mohholo a thaméla khelo kha yo mothokho. a ya hho hhobela bula hho monnahhavô. hhundonu moratho wahhvé a hhana hho mo ʃha bula. mohholo a mo zohhéla ga marumô. moratho a tĩhava, a leva thogo yeeno ya hhelimo, a wéla molabó wa levébé la vokhalaga. mo zeleni va arohhana zwiriba zwi zwivili. khe khemyé kha leva thogo ya vorwa. kha ahha gua vyaɖali e vehho khetĩhava kha mamavolo. le vôna ge " ʃigolove ža maɖaži."*

3. *hhundonu valovelu vona va vé va khe nyaga šagó la hho nakha le le vehho le mavu a hho nakha, le nahho le zwiolo. va vé va khe ťoméla masohhana hho va éda bele hho nyaga leĩagó le le vyaĩé. hhundonu vôna ya re hhé va ʃhirile leĩagoni la važwéɖa va khumana leĩago—šagó le le vehho le merula le zwiolo gwa thogo ya vogwažaži vya thava ye momose a ahhilwéhho " medingen " e lehho gua khumeloni.*

4. *vôna va khumana hho ahhile khetĩhava khe tshemyé khe khe vižwahho kha hha—kheoóga. hhundonu vatho vao va vé va kha zeee mollô. va vé va khe ʃa zwiɭewa zwóʈhe zwa vôna zwi kha abeewa. va zwi ʃa vyayé ga zwiphóófhólô.*

1: Kruger M-5 (ca. 1930)1936 FX14 Lovedu FX14

539 5. *valovelu va va vuŧisa hhore va phela vyani nǧê le mollô. va hha —kheôga va re : " molló ge eni? o ŧiyani? "—valovelu va re : " re ôra molló le hho abea zwiļewa ga wôna. ge hhe va fha zwiļewa zwe zwi abiilwéhho ga wôna. hhundonu hhé va lle, va ǧwa zwi khe ǧefha. va lôba va hhobêla mollô hho valovelu. va rada hho abea ga wôna le hho ôra. hhe o phimile va voêla hhabê hho hhobêla mollô. hhundonu va khe diya ga wôna.*

6. *zweeno valovelu va vê va khe ŧuméza lešagó le voǧêle vya lóna. zweeno va rada hho le vosa. fhêla va sidwa ga hhovane va khumane le no veenyi. zweeno va ŧiya maanô a hho ŧiya ndwa hhore va phaǧêlê va hhakheôga mo lešagoni.*

7. *hhundonu va hhobola hhore marumô a vôna e ga va mollô. ge hhé va khe laêla vaŧhaṅga hhore va ziyé zwisa zwa mollô. va montîha meze ya hhakheôgo ga hho fhesa lešagó hore molló o ǧo fhesa le meze hho thihi le vatho. vaŧhaṅga va ŧiya vyažê. mollô wa swa mathogoni aao, wa fhesá meze. va hha—kheôga va vê va e gozeni e kholo. va gwa mezeni va šava. zweeno va ŧhóga mo va ga gwahho hhóna hhovane mollô o thigile lešagó gamoga.*

8. *va vamyé va namêla ŧithavana, vaa thuswa ge mafhiga a mahholo, mo molló o sidwahho hho fhiŧha hhôna. va vamyé va naméǧe mere. vóna va swa gamoga, ga hhovane maanye a vé a lelefhile hahholo, hhovane ho vé hho kheso ha swa hho ǧohha mathomoni. vatho va vanži va fa lefu la šoro. hhwa pholohha va khe gathe fhêla. le hhundonu vatho vao hha veso vaa va khetîhava. mológó wa vôna hha o eso wa ǧala hho tshwana le melógó e memye.*

9. *hhundonu lešagó la va la valovelu hho isa le momose. valovelu va khumana lešagó lavó ga hho zwi lwêla ga mollô.*

10. *hhabê va re mo leédoni la hho gwa gua vokhalaga valovelu va ile va ŧhophéhha gudu hhe va khumane lešagô le le omilêhho e khe lešagó la maazi. melabô e mehholo e vê e hholê le vôna. va nyaga maazi a manži, va a šaya. khosi ya vôna va re o ile a khétha masohhana hhore a nyagêlé khetîhavâ maazi. yêna a ya navó. va a nyaga. hhundonu va a šaya.*

11. *va re yena khosi o vê a tshwere khekhobo khe a khe fhilwéhho hho vobabaahhwé kha hho nesa bula. ge hhé a khe lega hho nesa bula hóna móówó. ga morahhonyana hha na bula e kholo, ya ǧaza melabó le meeli. hhé va voêla gua megoveni va fhiŧha va ŧhabile ga maaǧa. vatho va vóna maazi a hho nwa le hho abea zwiļewa. va re e vê e moŧhôlô wa bele wa khosi yêêwô hovane gua vokhalaga hho vê hho khe nesa vobabaahhwé.*

539 12. *leina la khosi e lôvilêhho vokhalaga ya bele ge magaphele. ge yêna yo a žerehho šago la va hha—khe6ga ga hho lwa ga mollo. khosi ya voveli ge mohhale. hha hho zevye zwezwinži zwahhwê.*

13. *khosi ya vorarô ge " kheale kha mmamohhale a leḏaza." ge kherêdô khahhwê. yêna o nesiže bula hho tshwana le vo—makholo—ahhwe.*

14. *khosi ya vone ge " phedola—khefhedola—maru—a—ḏaža." ge kherêdô khahhwê. va rêdwa ga maru, va re : va fhedola maru hho nesa bula.*

15. *Yena phedola o vê a nêe ṅwanavô e vehho mohholwane. ê ile hhê khosi a e khaufhi le hho ḏohha, a fha morwa yo mothokho lenaga la bula. fhêla vatho va vê va khe a zwi zeve hhore khosi e mo fhile naga la vohhosi. zweeno va hhobola hhore khosi e mo fhile naga la vohhosi. zweeno va hhobola hhore va ḏo khumana yo a veho le leina le lehholo la vohhosi hhore e ḏo va yêna e a tshwerehho naga la bula. leina la yo mohholo e vê e maḏaže, la yo mothokho e vê e makhoba. hhundonu va re " khosi ge maḏaze ! o ḏo ḏaža melabó ga maazi a bula. hhê e le makhoba ge hhore o ḏo khoba melabô, hhundonu va ṭhôga maazi." ge hhore va khe thakhalêla maḏaže hhore e vê khosi yavô.*

16. *zweeno va phaḏêla yo mothokho hhore a ḏohhê lešagoni la volovelu. yêna a ḏohha le khethôpha khe khe mo fholofhêḏêhho. a rodohhêla gua ḏeḏolo, a fhiṭha nareni, a yaa lula thavaneni ya khevela.*

17. *zweeno gwa volovelu maḏaže a sidwa ge hho nesa bula. lešagô la hhôna la va lešago la ležaži le ḏala ga mažaži. ga gua hha khevala bula e na ga mažaži ga memyaahha yôthê e le lešagô la mavêle ga hhovane hho vê hho khe na bula.*

18. *zweeno vakhómaana va volovelu va thôma hho lla le hho veleela ga hhe va khe a zeva hore makhoba ge yêna va mo fhilêho naga la bula.*

539 *hhundonu va lagana hhore a vižwé a voélé hhaye e vé khosi. gé hhé va khe romêla va vamyé va vóna hho mo hhobêla hhore a voélé volovelu a ḍé hho va khosi.*

19. *yena a hhana a re : " le mphaḍéḍe ṅga se ʃhwé ṅkha voéla hhóna." ge hhé va khe mo phéhhélela. hhundonu a re : ṅga voya vyani? mohholowaga a ga mbolaya." zweeno va re : " re ḍo liya maanó hhore re mo phaḍélé." hhundonu a lumêža, a ḍohha navo. hhe va khe fhiʈha gua nareni hha lezwaló va mo siya hhóna.*

20. *vóna ga hhovane va khe liya ga khephiri hho khosi maḍaže—hhe va khe fhiʈha mozeni wa valovelu, va ya hho khosi va re : zeva, makhoba ṅwaneno o gwile ga marumó, o nyaga ho hhu volaya, o hhóna zeleni, o ya ḍa. é gwa! u ḍohhé hore a khe hhu khumané!" khosi maḍaže a re : ṅga ḍohha vyani? vaʈhaṅga va ḍo ndwéla, ge ḍo va fhénya." ge hhé va khe mo habeléža. va re : " yéna o ḍa ga marumó a manži, re ḍo sidwa. é gwa khosi, u khuḍé, re re hhé re khe lwa navó, le hé va khe re fhénya va khe ge va volaya le wéna." hhundonu khosi ya hhana.*

21. *ge hé vakhómaana va vamyé va khe hhomêla morahhó va viža khosi makhoba hhore a no va a khe vaḍamêla. hhé a sa ḍe a e khaufhi, va voéla habé hho khosi maḍaže, va mo zivisa hhore momose o sa ḍe a e khaufhi. " é gwa, e yo khuḍa re re hé re khe lwa navó va khe ge va hhu volaya." ge hhé khosi maḍaže a khe lumeža. a gwa mozeni wahhwé a lula lesolini. vosihhu khosi makhoba a zéna moženi vakhómaana va ya hho zivisa khosi ya vóna hore : monnahhenu o žene mozeni ga lira. o ya hhu zoma ga vohhale, zohha re ḍo hhu sudiséža gua thaveni ya levaga.*

22. *ge hhe khosi a zohha, a ya thaveni yéêwó. mo zeleni ya hho ya gua levaga hho vé hho née molabó o va rehho ge moḍazwi. molabó óówó o vé o kha lumélélwa hho wélwa ge likhosi. zweeno e vé e khe re hhé khosi e ga o wéla, e ga se ʃhwé e kha vosa khetšhava. o ḍo va a tšhinyaḍe ga hho wéla malabó óówó. hhundonu hha liyéhha hhé a sa dé a o wéḍe va mo voža khore : zeva ga hhovane u wéḍe molabó o khe a lumélélwahho hho wélwa ge khosi, momose u ga se vé khosi yesu.*

23. *va mo ḍohhéla hhóna, va ya hhaye, va voswa ge khosi makhoba. hhundonu va mo vea leina la vo—makholo—ahhwé phedola—khefhedola—*

1: Kruger M-5 (ca. 1930)1936 FX14 Lovedu FX14

•539 *maru—a—ḓaža. a vosa lešagô, a nesa bula vyayê ga babaahhwê. vatho va mo rada ga maaḓa ga vaga la bula.*

24. *mafhêlêloni a vohhosi vyaahhwê yêna o vê a nêe morwa. hhundonu morwa yôwô a mo phelisa vyayê ga tshiwana, a mo ṭhôya, a mo liya vyayê ga lehholu. hhahholo a vê a khe liya hhore vatho va khe lemohhe hhore khosi e ḓo mo fha vohhosi vyaahhwê. ṅwaana yôwô o vê a ahhêḓwe ndô hholê le moze, a lula hhôna. o vê a khe re hê a khe ya hhaye a khe a žene khoroni babaahhwê o vê a mo liyêde zela e thokho ye e kha zevyehho ge motho. hhabê o vê a khe re hhê moyanayo a khe ḓa hhare hha vatho ga zela yôna yêwo, khosi a mo thivêla. leina la ṅwaana yôwô va re ge " mogôdô wa leḓaža, mogôdô thamo di mesimo," hhova "volaô vya tšhoma le vatho" hhova "mogôdô —mme—a—phedola—khefhedola—maru—a—ḓaža."*

25. *zwirêdo zwêo zwi lumile gudu vohosini vyaahwê. yêna e vê e khosi ya maaḓa le busô e thada, hhovane o vê a khe volaya vatho. hhabê o vê a khe volaya valoi le zwiṭhôḓôlô le va va khumanwehho va khe aba maaga. gaṭholoni yaahhwê o vê a khe a diisa hho volaya vatho. va vamyê va vê va hhogwa lithamô, va vamyê o vê a khe va hhogêlêla mafhiga, va va phôsêza ga voliveni.*

26. *hhabê mogôdô e vê e motho wa hho ṭhalefha mešumoni yaahwê. khe khe ga vônwahho le momose mešumoni ya voṭhale vyaahhwê ge meahhô ya meragô ye a e ahhilêhho ga voṭhale vyo voholo. mo šagoni motho hha a khumane meahhô e tshwanahho le yaahhwê. mo meahhoni yêwô hho khumanwa khelulô kha lefhiga khe khe veḓilwêhho zwa voze—voze. ê vê e khelulô kha khosi mogôdô. va re : o vê a khe lula hha khôna, hhe a khe ôrêla ležaži. le khona khe a magaža, khe veḓilwe ga voṭhale vyo vo-hholo. fhelo fhao e vê moze wa mosada, leina la hhôna va re ge levyeni. (va vamyê va re : meahô eya e ahhilwe ge kheale babaahhô mogôdô.)*

27. *meṭheni ya khosi mogôdô madona a maveli ahhwe a ve a vaga lešagô. hhundonu hhê khosi a khe romêla vaṭhanga vaahhwê hho lamola phabanô yêo vôna va khumana hho zohhile ndwa. hhundonu va hhomêla hhaye hho zivisa khosi. zweeno khosi a gwa ga nnosi hhê a khe fhitha thaveni ya mmanobi a arola malira zwiriha zwi zwivili hho thiga meze ya madona aao. hhe a khe vôna hhore khosi e ḓile hho lwa navô va fyêhha hhore va ḓo volawa. hhundonu va lova monye wa vôna. va nša vanyana va vavili, va hhobêla hhore khosi a va tshwarêlê votšhinyi vyôwô. hhundo-*

1: Kruger M-5 (ca. 1930)1936 FX14 Lovedu FX14

539 *nu khosi a leža naga ya hho khovaganša maɬira aahhwê. hhe maɬira a khovagane fhelo hhothihi va vožwa hhore e fhêde. hhundonu khosi a žia naga yaahhwê ya marumô, a e leža, a phêbêla. maɬira gamoga a a zosa zwirêdô zwa hho rêda khosi, va re : " mogódô thamo di mesimo, mogódô o fhala ga naga la bula. ê le mogódô mme a phedola, a re : ge vôlaya motho, o a volaya ; a re : ge a pheɬisa, o a pheɬisa.*

28. *ge hhê khosi a žia lerumô laahhwê a phêbêla, a khe ṭhava fhase, a suba vogwažaži. a voža maɬira a re : " gua vogwažaži hho ḍo gwa ɬitšhosi ze ɬintsho. le ḍo lwa le žóna, hhundonu le ḍo ɬi fhénya. ge moga a ṭhava fhase hhabê a suba voṭhwažaži, a re : gua voṭhwažaži hho ḍo gwa loménô le le khuveɬu, hhundonu lôna le ḍo le fhénya hho isa le hho isa.*

29. *hhabê khosi mogódô a lwa le khašane morwa wa babaahhwê. hhundonu khašane a šavela gua lešagoni le le vižwahho tshwale. hhundonu va va mo viza hhore a ḍê a ɬule šagoni le lemyê le le vižwahho moɬuveni mo hho zohhilêhho monna o momyê e vehho mamadêba, morwa wa khašane yo a khumanêhho mafhogo a moɬimo gua Port Elizabeth yo a khumanwêhho a khe lwa le letšhwifhi meṭheni ya morudi knothe le Reuter. a va a volawa ge khosi ya voveɬi ya mosaɬi e vehho masalanavo ga vaga la êvaṅgeɬi.*

30. *mogódô o vê a nêe varwa va vaveɬi. hhê va khe vaga vohhosi vya babavô vohhosi vya fhiwa moroɬi waahhwê e vehho khosi ya mosaɬi možaži wa bele. ɬikhaizaɬi za a ragwa šagoni ge moṭhôlô wa lehhabana le khesa kha moɬlô zwi zwi vehho zwi khe lugiswa ga melemô ya hho phaḍêla vatho šagoni.*

31. *hhundonu khosi ya va možaži, a vosa lešagô la valoveɬu zwa voze vyayê ga babaahhwê. le yêna a volaya va va tšhinyahho e lehho valoi le mahhoɬu le va maaga. a nesa bula vyayê ga babaahhwê, a lovya ge mahhosi a gwahho hholê ga makhumô a mehhuda—hhuda le managa a ɬiḍou ai gwahhe hha mazulu, hha sekhukhuni, hha ramabulana le hha ṅguṅgunyane.*

1: Kruger M-5 (ca. 1930)1936 FX14 Lovedu FX14

•539 32. *ga vaga lêô kherêdô kha khosi možaži khe re : " možaži mma —la—khovêla, mošava—nḍoni, ge lala zela, ge moṭholohhali, khe na molodi. ge mphaga wa ḍou, mmakhweleni wa khehhaḍeni ; o ḽa ṉama, mošava nḍoni.*

33. *khosi ya voveli e vê e mmasala—navô. leina lêwô o le fhilwe ga va va hhwilêhho hhê a khe vewa vohhosi hhundonu le yêna o vosiže vyayê ga ḽikhosi že ḽimyê. kherêdô khahhwêr khe re : " mmasala—navô, u abê voya. wa aba mbê, khetšhava khe ḍo balagana. ê le khosi khethubuḽi kha vokhalaga khe ilehho : ' vatho khe va rone (ge hhore : hha ge rade vatho). ga fheža ga hho gwa kheso ga moṭhana, ga re : vatho, ṅwaeni!'— khehholi, mma va ndeva mariža, ndevêlêlê ga belo ya leṭhôyô."*

34. *mohhumahhaḽi yôwôô o vê a nêe ḽikhomu ža ḽitshaḽi že ḽi hhamiwahho. hhundonu ḽikhomu žêwo di vê di khe vižwa voṭhabô vya mosada. ḽi vê di khe hhamiwa ge mokhômaana yo a khêthêdwêhho hho ḽi hhama. hhe ḽi hhamilwe morwaḽi wa mafhi o vê a khe re hho rwala, a a isa ga hhaye, e re hhê a khe ṭhagana le vatho, vôna va gwadame ga ḽikhuru hho isa hhê a fhirile.' ê vê e mokhwa wa hho hhodisa zwiḽewa zwa khosi. ê re he motho a ga êma ga maodo hhê mafhi a khe fhera khaufhi hhahhwê, e vê molado o mohholo. khomu zêwo ḽi vê di khe a ḽula šageni lethihi le khomu ža moze, ḽi vê ḽi khe ḽula ḽii nosi.*

35. *hhabê khosi mmasalo—navô o vê a ṭhoile vaḽumeḽi. moḽumeḽi o vê a khe a ḽumêlêlwe hho žêna ga mozeni wa mosada. hhê moḽumeḽi a nêe dava hho e isa mosada, o vê a khe ḽula nḍê hha moze ga fhase hha more, a romêla mafhogo ga khevaga gua mosada.*

36. *khosi khesêthwane yo a vosahho momose le yêna a vižwahho možaži ge khosi ya vorarô ya mosaḽi. yêna o nesa bula. o amohêla vaḽumeḽi hho žena khoroni le mozeni waahhwê o thakhalêla thudô. hho vile hho ahhilwe gêrêgê mo khoroni ya mosada. vana va mosada va žêna khegôlô ga daêlô yahhwê.*

1: Kruger M-5 (ca. 1930)1936 FX14 Lovedu FX14

●539 37. *khosi khesethwane mo mosada hha a ɬumélélê hhé motho a ga žéna a abere zwiéda maodoni—hhé motho a khe vadaméla khôrô o tshwanéḓe hho gola zwiéda a zwi siyé mónó nḓé hha khórô, a khóna a tshe žéna ga khoroni.*

mathómô a mmuôô wa ɬikhosi ža vasaɬi gua volovelu.

1. *khosi ya mafhélélô wa monna ge mogôdô. o ve a nêe varwa va vaveli e vehho malegudu le kheébe. hhundonu masohhana aao a vê a vaga vohhosi vya babavo, yéna a kha phela. hhundonu va vê va nêe khaižaɬi ya vóna, va vê va khe re ge možaži. ge hhê vohhosi vo khe fhiwa yéna hhore e vé mmusi wa khetshava. ɬikhaižaɬi žóna ža phadélwa.*

2. *hhê motho a khe fhiwa vohhosi volovelu o vê a tshwanéḓe hho fhiwa khesa kha mollô le khetshobo kha maazi. zweeno va re va ile va fha khaižaɬi khesa le khetshobo hhore a zwi isê hha malegudu, khaizaɬi yo mohhololo. hhundonu va re va vê va zwi ɬiyile ga mṱhólô ya melemo ye e rêhho hhé motho a khe e levélêla ga maaṱho, a ṱhagama ṱhóhhô. hhondonu a va vyayé ga mophégô, a ḓohhéla maɬulô, a gwa, a ya šagoni le lemyê, a ɬula hhóna.*

3. *va re malegudu hhê a vone khesa le khetshobo a dohhéla lešago la vobabaahhwé a ya gua zwéḓa, a hhwéla hhóna. le kheébe morwa yo mothokho yo a vagilêhho vohhosi le yéna o ɬiyilwe vyazé ga yo mohholo. a ḓohhéla lešagô, a leva thogo ya thôvólô ; hhundonu a hhwéla hhóna.*

4. *ge hhona vohhosi vya fhiwa moroɬi wa mogôdô e vehho možaži wa mathómô. yena a bêba moroɬi wahhwé e vehho masalanavô. yéna a ladéla mmaahhwé vohhosini.*

5. *masalanavô o vé a khe na ywaana hho isa vokhégoloni vyaahhwé. moga o vê a nêe moratho wahhwé wa mosaɬi. yéna o vê a fhilwe vaana vaveɬi. ṅwaana wa bele e vé e mosimana, wa voveɬi e vé e monyana. va khétha ṅwaana wa monyana yo a vižwahho khesêthwane hhore e vé khosi, ge yéna možaži a kha vosahho le momose.*